

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

*Autentiškas vertimas
Vyriausybės kanceliarijos
Administracinis departamentas
2016 10 19*

KETVIRTASIS SKYRIUS

BYLA ŽILINSKIENĖ PRIEŠ LIETUVĄ

(Peticija Nr. 57675/09)

SPRENDIMAS

STRASBŪRAS

2015 m. gruodžio 1 d.

GALUTINIS

2016 03 01

Šis sprendimas tapo galutinis pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį. Jame gali būti daromi redakcinio pobūdžio pataisymai.

Byloje Žilinskienė prieš Lietuvą

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Ketvirtasis skyrius), posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

pirmininko Andrés Sajó,
teisėjų Boštjan M. Zupančič,
Nona Tsotsoria,
Paulo Pinto de Albuquerque,
Krzysztof Wojtyczek,
Egidijaus Kūrio,
Iulia Antoanella Motoc

ir *skyriaus kanclerės* Françoise Elens-Passos,
po svarstymo uždarame posėdyje 2015 m. lapkričio 10 d.,
skelbia tą dieną priimtą sprendimą:

PROCESAS

1. Bylą prieš Lietuvos Respubliką pradėjo Lietuvos Respublikos pilietė Kostancija Žilinskienė (toliau – pareiškėja), 2009 m. spalio 19 d. Teismui pateikusi peticiją (Nr. 57675/09) pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 34 straipsnį.

2. Pareiškėjai atstovavo Šiauliuose praktikuojanti advokatė G. Striaukienė. Lietuvos Respublikos Vyriausybei (toliau – Vyriausybė) atstovavo jos atstovė E. Baltutytė.

3. Pareiškėja teigė, kad nacionalinio teismo sprendimu iš jos buvo atimta nuosavybė, už kurią ji negavo tinkamos kompensacijos, taip pažeidžiant Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsnį.

4. 2012 m. birželio 29 d. peticija buvo perduota Vyriausybei.

FAKTAI**I. BYLOS APLINKYBĖS**

5. Pareiškėja gimė 1943 m. ir gyvena Šilėnuose (Šiaulių r.).

6. 2000 m. birželio mėn. Šiaulių apskrities viršininko administracijos Radviliškio žemės tvarkymo departamentas pripažino L. S. G. teisę į 4,07 ha žemės Radviliškio apylinkėse nuosavybės teisių atkūrimą. Nagrinėjamas žemės sklypas anksčiau priklausė dviem asmenims – P. M. ir E. M., o vėliau sovietų valdžios buvo nacionalizuotas.

7. Vėliau tą patį mėn. L. S. G. pasirašė notaro patvirtintą sutartį, pagal kurią L. S. G. pareiškėjai perleido teisę į minėto žemės sklypo dalies (2,07 ha)

nuosavybės teisių atkūrimą. Sutartyje nebuvo nurodyta, ar už šią teisę pareiškėja su L. S. G. atsiskaitė pinigais. Tačiau pareiškėja vėliau nurodė (žr. šio sprendimo 12 punktą), kad ji sumokėjo 1 400 LTL (apie 405 EUR).

8. 2001 m. spalio 16 d. Šiaulių apskrities viršininko administracija apskaičiavo, kad pareiškėjai perleisto žemės sklypo vertė siekė 2 124 LTL (615 EUR). Tada Šiaulių apskrities viršininko administracija pareiškėjai suteikė teisę į lygiavertį turėtajam 1,78 ha žemės sklypą. Pareiškėja sklypą savo vardu užregistravo nekilnojamojo turto registre.

9. 2004 m. spalio mėn. Specialiųjų tyrimų tarnyba pradėjo tyrimą dėl galimo sukčiavimo, dokumentų klastojimo ir piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi (Baudžiamojo kodekso 182, 228 ir 300 straipsniai) atkuriant nuosavybės teises Radviliškio žemės tvarkymo departamente. 2005 m. sausio mėn. panašų tyrimą pradėjo Šiaulių apygardos prokuratūros prokuroras (toliau – prokuroras). Vėliau šie du tyrimai buvo sujungti.

10. 2008 m. gegužės mėn. prokuroras Radviliškio apylinkės teismui pateikė prašymą pripažinti pareiškėjos ir L. S. G. sutartį negaliojančia. Prokuroras nurodė, kad L. S. G. neturėjo teisės į tai, kad jai būtų atkurtos teisės į P. M. ir E. M. žemę, taigi negalėjo šios teisės perleisti pareiškėjai.

11. Radviliškio rajono apylinkės teismas 2008 m. lapkričio 11 d. patenkino prokuroro prašymą. Teismas konstatavo, kad L. S. G. nebuvo P. M. ir E. M. giminaitė ar paveldėtoja, todėl pagal galiojančius teisės aktus negalėjo pretenduoti atkurti nuosavybės teises į jiems priklausiusią žemę (žr. šio sprendimo 17 punktą). Todėl teismas pripažino pareiškėjos ir L. S. G. sutartį negaliojančia *ab initio* ir įpareigojo grąžinti pareiškėjos žemės sklypą valstybei.

12. Nagrinėjant bylą teisme pareiškėja tvirtino, kad ji L. S. G. buvo sumokėjusi 1 400 LTL (405 LTL) už teisę į žemę įgyti žemės sklypą nuosavybėn, o L. S. G. pripažino, jog ji gavo nenurodyto dydžio pinigų sumą. Tačiau, kadangi apie jokią mokėjimą sutartyje nebuvo užsiminta, teismas konstatavo, kad nuosavybės teisė pareiškėjai perduota neatlygintai ir nepriteisė jai jokios kompensacijos.

13. 2009 m. vasario 17 d. Šiaulių apygardos teismas atmetė pareiškėjos apeliacinį skundą ir paliko pirmosios instancijos teismo sprendimą nepakeistą. Teismas konstatavo, kad pareiškėja neįrodė, jog ji buvo sumokėjusi už teisę įgyti žemės sklypą nuosavybėn. Be to, jis pažymėjo, kad pagal Civilinį kodeksą turtas, kuris buvo neteisėtai įgytas neatlygintinai, gali būti išreikalautas iš savininko, nepaisant to, ar savininkas tokį turtą įsigijo sąžiningai, ar ne (žr. šio sprendimo 19–20 punktus)

14. 2009 m. balandžio 22 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atsisakė priimti pareiškėjos pateiktą kasacinį skundą, nes jame nebuvo iškelta jokių esminių teisės klausimų.

15. 2009 m. sausio 23 d. prokuroras Šiaulių miesto apylinkės teisme iškėlė baudžiamąją bylą buvusiai Radviliškio žemės tvarkymo departamento tarnautojai S. D. Jai buvo pateikti kaltinimai dėl keleto dokumentų klastojimo

ir piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi nusikalstamų veikų pagal Baudžiamojo kodekso 228 ir 300 straipsnius. Ji apkaltinta, *inter alia*, dėl to, kad bendrininkaudama su L. S. G. suklastojo dokumentus, kuriais bandė įrodyti L. S. G. teisę į tam tikro turto nuosavybės teisių atkūrimą, siekiant parduoti minėtą teisę kitiems asmenims. Kaltinamajame akte nurodyta, kad L. S. G. iš atsakovės gavo apie 1 400 LTL (405 EUR) sumą mainais už teisę į nagrinėjamo turto nuosavybės teisių atkūrimą. Tuo metu, kai Teismui buvo pateikiami baigiamieji šalių argumentai, baudžiamoji byla dar nebuvo išnagrinėta pirmosios instancijos teisme.

II. BYLAI REIKŠMINGA VIDAUS TEISĖ

A. Konstitucijos ir įstatymų nuostatos

16. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnyje nustatyta:

„Asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltumas neįrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu <...>.“

17. 1997 m. liepos 1 d. priimto ir keletą kartų iš dalies pakeisto Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (toliau – Nuosavybės teisių atkūrimo įstatymas) 2 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad turi būti atkurtos buvusių savininkų nuosavybės teisės, o tuo atveju, jei šie savininkai mirę, nuosavybės teisės atkuriamos jų giminaičiams ar jų teisių paveldėtojams.

18. 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojusio Civilinio kodekso 1.80 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja, taigi kiekviena jo šalis privalo grąžinti kitai sandorio šaliai visa, ką yra gavusi pagal sandorį.

19. Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad iš sąžiningo įgijėjo valstybė gali išreikalauti nekilnojamąjį daiktą tik tokiu atveju, kai teisėtas savininkas tokį daiktą prarado dėl kitų asmenų padaryto nusikaltimo. 4.96 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad tuo atveju, jei daiktas neatlygintinai įgytas iš asmens, kuris neturėjo teisės jo perleisti nuosavybėn, tai toks turtas gali būti iš įgijėjo išreikalautas, nesvarbu, ar jis turtą įgijo sąžiningai.

B. Konstitucinio teismo praktika

20. 2008 m. spalio 30 d. nutarime Konstitucinis teismas konstatavo:

„Neteisėtai įgytas turtas netampa jį [tokiu būdu] įsigijusio asmens nuosavybe, taigi toks asmuo neįgyja nuosavybės teisių, saugomų pagal Konstituciją (Konstitucinio Teismo 2000 m. liepos 5 d. nutarimas) <...>.“

Galima <...> situacija, kai asmuo, siekdamas įgyti turtą teisėtai, įgyja turtą, kurį savininkas yra praradęs dėl kito asmens (kitų asmenų) padaryto nusikaltimo, o jį įgyjantis asmuo to nežinojo ir negalėjo žinoti. [Šiame] kontekste pažymėtina, kad net ir

tuo atveju, kai asmuo turta įgyja nežinodamas ir negalėdamas žinoti, kad savininkas jį prarado dėl kito asmens (kitų asmenų) padaryto nusikaltimo, tokio turto įgijimas negali būti traktuojamas kaip savaime sukuriantis turto įgijėjui nuosavybės teises. Kaip ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, ne teisės pagrindu teisė negali atsirasti <...>.

Pažymėtina, kad valstybės institucijos, priimdamos sprendimus dėl valstybei nuosavybės teise priklausančio turto <...> privalo laikytis Konstitucijos normų ir principų ir jokiais aplinkybėmis negali veikti *ultra vires*, t. y. viršydamos savo įgaliojimus. Valstybės institucijų ar pareigūnų veikimas *ultra vires* negali būti be išlygų tapatinamas su pačios valstybės veikimu <...>. [P]ažymėtina, kad jeigu valstybės pareigūnai, veikdami *ultra vires*, padaro nusikaltimą, tai nereiškia, kad tokia jų nusikalstama veika gali būti tapatinama su pačios valstybės veikimu (neveikimu) ir valstybė, kaip savininkė, negali susigrąžinti dėl valstybės pareigūno padaryto nusikaltimo prarasto turto <...>

[D]arytina išvada, kad [...] asmuo, nors ir sąžiningai įgijęs turta, kurį savininkas prarado dėl kitų asmenų padaryto nusikaltimo, nėra prilyginamas to daikto savininkui. Taigi savininko ir sąžiningo įgijėjo teisinis statusas pagal Civilinį kodeksą yra nevienodas <...>“

TEISĖ

I. TARIAMAS KONVENCIJOS PIRMOJO PROTOKOLO 1 STRAIPSNIO PAŽEIDIMAS

21. Pareiškėja skundėsi, kad nors ji buvo *bona fide* žemės sklypo savininkė, šis žemės sklypas buvo iš jos atimtas, to tinkamai nekompensavus. Ji rėmėsi Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsniu, kuriame nustatyta:

„Kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe. Iš nieko negali būti atimta jo nuosavybė, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra būtina visuomenės interesams ir tik įstatymo nustatytais sąlygomis bei vadovaujantis bendraisiais tarptautinės teisės principais.

Tačiau ankstesnės nuostatos jokia būdu neriboja valstybės teisės taikyti tokius įstatymus, kokie, jos manymu, jai reikalingi, kad ji galėtų kontroliuoti nuosavybės naudojimą atsižvelgdama į bendrąjį interesą arba kad garantuotų mokesčių, kitų rinkliavų ar baudų mokėjimą.“

A. Priimtinumai

22. Visų pirma Vyriausybė teigė, kad pareiškėja nepanaudojo visų vidaus teisinės gynybos priemonių, nes nepradėjo atskiro teismo proceso pagal Civilinio kodekso 6.271 straipsnį dėl žalos priteisimo iš valstybės dėl tariamai neteisėto turto paėmimo.

23. Pareiškėja šio argumento nekommentavo.

24. Teismas nurodo savo išvadas bylose *Pyrantienė prieš Lietuvą* (no 45092/07, § 27, 2013-11-12) ir *Albergas ir Arlauskas prieš Lietuvą* (no 17978/05, § 44, 2014-05-27), kuriose nebuvo įrodyta, kad tuo metu, kai nagrinėjama peticija buvo pateikta Teismui, ieškinys pagal Civilinio kodekso 6.271 straipsnį būtų buvusi veiksminga teisinės gynybos priemonė, kuria būtų buvę galima sėkmingai pasinaudoti (žr., *mutatis mutandis, Beshiri and Others v Albania*, no 7352/03, § 55, 2006-08-22). Teismas nemato jokių priežasčių, kuriomis remiantis šioje byloje būtų galima daryti kitokią išvadą.

25. Todėl Teismas atmeta Vyriausybės prieštaravimą, kad pareiškėja nepanaudojo visų vidaus teisinės gynybos priemonių, nes nepateikė ieškinio pagal Civilinio kodekso 6.271 straipsnį.

26. Vyriausybė taip pat nurodė, kad pareiškėja nepanaudojo visų vidaus teisinės gynybos priemonių, nes S. D. iškeltoje baudžiamojoje byloje nepateikė civilinio ieškinio. Vyriausybė tvirtino, kad bet kokia pareiškėjos patirta žala buvo S. D. ir jos bendrininkų (taip pat ir L. S. G.), o ne valstybės padarytų nusikaltimų rezultatas, ir kad būtent šie asmenys turėjo atlyginti pareiškėjai nuostolius.

27. Pareiškėja šio argumento nekommentavo.

28. Teismas mano, kad Vyriausybės teiginys, jog pareiškėjai žala padaryta tam tikrų asmenų nusikaltimais, artimai susijęs su skundo pagal Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsnį esme, taigi turi būti įtrauktas į bylos nagrinėjimą iš esmės.

29. Teismas pažymi, kad šis skundas nėra aiškiai nepagrįstas Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies a punkto požiūriu, taip pat jis nėra nepriimtinas kitais pagrindais. Taigi jis turi būti pripažintas priimtiniu.

B. Esmė

1. Šalių argumentai

30. Pareiškėja teigė, kad ji žemės sklypą įsigijo sąžiningai, todėl jos interesai turi būti apsaugoti. Ji tvirtino, kad bet kokie valstybės patirti nuostoliai turėtų būti atlyginti juos priteisiant iš neteisėtai veikusių asmenų, o ne konfiskuojant žemę iš pareiškėjos, kuri yra *bona fide* savininkė. Pareiškėja taip pat nurodė, kad už teisę į žemę ji sumokėjo 1 400 LTL (405 EUR) ir kad ji įdėjo daug darbo ir lėšų, siekdama pagerinti žemės sklypą ir paruošti jį žemės ūkio veiklai, todėl žemės paėmimas iš jos be kompensacijos nepagrįstai apribojo jos nuosavybės teises.

31. Be to, pareiškėja teigė, kad nacionaliniai teismai jos sutartį su L. S. G. pripažino negaliojančia prieš tai neišnagrinėję baudžiamosios bylos ir nenustatę asmenų baudžiamosios atsakomybės. Pareiškėja taip pat pažymėjo, kad iš kitų panašiomis aplinkybėmis žemę įsigijusių asmenų žemė nebuvo vėliau konfiskuota.

32. Vyriausybė nurodė, kad žemė iš pareiškėjos buvo konfiskuota atliekant didelio masto nusikalstamų veikų tyrimą, kuris pradėtas 2004 m. Tyrimas apėmė įvairius kaltinimus gerai organizuota nusikalstama veika, siekiant neteisėtai užvaldyti žemę ir parduoti atkūrimo teises. Tyrimą atlikusios institucijos iš pradžių nustatė 37 įtariamuosius, iš kurių 11 galiausiai buvo nuteisti. Byloje apklausta daugiau nei 130 liudytojų, o galutinį kaltinamojo akto tekstą sudaro 335 puslapiai. Vyriausybė teigė, kad nuo minėtos nusikalstamos veikos nukentėjo ir pareiškėja, ir valstybė. Taigi pareiškėja turėjo galimybę būti pripažinta nukentėjusiąja baudžiamojoje byloje ir pareikalauti iš atsakovų atlyginti nuostolius.

33. Vyriausybė taip pat nurodė, kad pareiškėjos teisės netrukdomai naudotis savo nuosavybe apribojimas pateisinamas visuomenės interesu užtikrinti, kad žemė nebūtų neteisėtai paimta iš valstybės ir išdalyta asmenims, neturintiems nuosavybės teisių į šią žemę. Be to, Vyriausybė nurodė, kad pareiškėja nacionaliniuose teismuose neįrodė, jog už nuosavybės teises į žemės sklypą ji atsiskaitė pinigais. Vyriausybė taip pat tvirtino, kad būtent pareiškėja privalėjo užtikrinti, jog jos pasirašytoje sutartyje būtų aiškiai išdėstytos abiejų šalių prievolės, taigi ji vėliau negali remtis savo pačios nerūpestingumu.

34. Galiausiai Vyriausybė teigė, kad žemė neteisėtai skirta L. S. G. vykdant žemės reformą, kuri buvo susijusi su buvusių savininkų teisių į nuosavybę, kurią buvo nacionalizavęs sovietinis režimas, atkūrimo procesu. Todėl pagal Teismo praktiką, Vidurio ir Rytų Europos valstybių kontekste reikėtų atsižvelgti į perėjimo nuo totalitarinio režimo prie demokratijos aplinkybes ir į konkrečias kiekvienos bylos aplinkybes.

2. Teismo vertinimas

a) Taikytina Pirmojo protokolo 1 straipsnio taisyklė

35. Teismas primena, kad Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsnis, kuriuo iš esmės užtikrinama nuosavybės teisė, apima tris skirtingas taisykles. Pirmąją taisykle, kuri pateikta pirmosios pastraipos pirmame sakinyje ir yra bendro pobūdžio taisyklė, išdėstomas netrukdomo naudojimosi nuosavybe principas. Antrąją taisykle, pateikta to paties punkto antrajame sakinyje, reglamentuojamas turto atėmimas, nurodant tam tikras sąlygas. Trečiąją taisykle, pateikta antrojoje pastraipoje, pripažįstama Susitariančiųjų Valstybių teisė, be kita ko, kontroliuoti naudojimąsi nuosavybe atsižvelgiant į bendrąjį interesą. Antroji ir trečioji taisyklės, susijusios su konkrečiais teisės netrukdomai naudotis nuosavybe apribojimais, aiškintinos atsižvelgiant į bendrąjį pirmojoje taisyklėje įtvirtintą principą (be daugelio kitų šaltinių, žr. *Immobiliare Saffi v. Italy* [GC], no. 22774/93, § 44, ECHR 1999-V, ir *Broniowski v. Poland* [GC], no. 31443/96, § 134, ECHR 2004-V).

36. Šioje byloje Vyriausybė tvirtino, kad valstybė pareiškėjos žemę konfiskavo vykdydama baudžiamąjį procesą, kaip tariamai nusikalstamu būdu įgytą turtą (žr. šio sprendimo 32 punktą).

37. Teismas nuosekliai laikosi požiūrio, kad nors konfiskavimu ir atimamas turtas, jis taip pat apima ir naudojimosi nuosavybe kontrolę, kaip nustatyta Pirmojo protokolo 1 straipsnio antrojoje pastraipoje (žr. *Sun v. Russia*, no. 31004/02, § 25, 2009-02-05; *C.M. v. France* (dec.), no. 28078/95, 2001-06-26; ir *Air Canada v. the United Kingdom*, 1995-05-05 § 34, Series A no. 316-A).

38. Šioje byloje Teismas pažymi, kad pareiškėjos turto konfiskavimo procesą inicijavo prokuroras, kuris vadovavo ikiteisminiam tyrimui dėl tariamai neteisėtos veikos Radviliškio žemės tvarkymo departamente. Tačiau bylą nagrinėjant nacionaliniuose teismuose dar nebuvo nustatyta, ar padarytas nusikaltimas, ir jokie asmenys dar nebuvo nuteisti (plg. *Veits v. Estonia*, no. 12951/11, § 74, 2015-01-15). Nacionaliniai teismai pareiškėjos sutartį su L. S. G. pripažino negaliojančia pagal civilinės teisės nuostatas, nesiremdami vykstančiu baudžiamuoju procesu (žr. šio sprendimo 11 ir 13 punktus). Negaliojimas buvo galutinis ir nepriklausė nuo baudžiamosios bylos baigties (plg. *Raimondo v. Italy*, 1994-02-22, §§ 20 ir 29, Series A no. 281-A). Iš Teismo turimos bylos medžiagos matyti, kad šalių baigiamųjų pastabų pateikimo dieną dar nebuvo nustatyta, ar nuosavybės atkūrimo teisė L. S. G. buvo suteikta neteisėtai dėl nusikalstamos veikos ar dėl valstybės institucijų klaidų (tokių klaidų klausimu žr., pavyzdžiui, *Pyrantienė*, cituota pirmiau; *Albergas and Arlauskas*, cituota pirmiau; ir *Paplauskienė v. Lithuania*, no. 31102/06, 2014-10-14).

39. Šios aplinkybės neleidžia Teismui manyti, kad pareiškėjos turto paėmimas patenka į Pirmojo protokolo 1 straipsnio antrosios pastraipos taikymo sritį. Dėl šios priežasties jis laikytinas turto atėmimu pagal minėtos nuostatos antrajame sakinyje išdėstytą taisyklę.

b) Bendrieji principai

40. Taikytini bendrieji principai išdėstyti pirmiau cituoto sprendimo *Pyrantienė* 37–40 punktuose.

c) Minėtų principų taikymas šioje byloje

41. Šioje byloje neginčijama, kad pareiškėjos nuosavybės teisės buvo apribotos. Nustatęs, kad šis apribojimas laikytinas „nuosavybės atėmimu“, minimu Pirmojo protokolo 1 straipsnio antrajame sakinyje, Teismas turi išsiaiškinti, ar ginčijamas atėmimas pateisinamas pagal minėtą nuostatą.

i) Apribojimo teisėtumas

42. Nacionalinių teismų sprendimas pripažinti pareiškėjos ir L. S. G. sutartį negaliojančia buvo pagrįstas Nuosavybės teisių atkūrimo įstatymo, kuriame pateiktas asmenų, turinčių teisę į nuosavybės teisių atkūrimą,

sąrašas, nuostatomis (2 straipsnio 1 dalis), taip pat Civilinio kodekso nuostatomis dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu (1.80 straipsnis) (žr. šio sprendimo 17–20 punktus). Todėl Teismas konstatuoja, kad atėmimas buvo teisėtas, kaip reikalaujama pagal Pirmojo protokolo 1 straipsnį.

ii) Teisėtas tikslas

43. Teismas primena, kad nacionalinės valdžios institucijos dėl savo tiesioginių žinių apie visuomenę ir jos poreikius gali geriau negu tarptautinis teismas įvertinti, kas yra būtina „visuomenės interesams“. Todėl pagal Konvencijoje įtvirtintą teisių apsaugos sistemą, pradinį vertinimą, ar yra visuomenės interesas, dėl kurio reikėtų atimti nuosavybę, turi atlikti nacionalinės valdžios institucijos. Taigi šiuo atveju, kaip ir kitais atvejais, patenkančiais į Konvencijos apsaugos sritį, nacionalinės valdžios institucijos turi tam tikrą vertinimo laisvę (be kitų šaltinių, žr. *Pincová and Pinc v. the Czech Republic*, no. 36548/97, § 47, ECHR 2002-VIII, ir *Velikovi and Others v. Bulgaria*, nos. 43278/98, 45437/99, 48014/99, 48380/99, 51362/99, 53367/99, 60036/00, 73465/01 ir 194/02, § 168, 2007-03-15).

44. Teismas jau yra konstatavęs, kad priemonių, kuriomis siekiama ištaisyti valdžios institucijų klaidas ir apginti buvusių savininkų interesus, tikslas yra teisėtas (žr. *Pyrantienė*, cituota pirmiau, §§ 44–48, ir *Bečvār and Bečvárová v. the Czech Republic*, no. 58358/00, § 67, 2004-12-14). Šioje byloje nustatyta, kad pagal galiojančius teisės aktus L. S. G. neturėjo teisės į aptariamą nuosavybės teisių atkūrimą ir todėl negalėjo teisėtai perleisti tokios teisės pareiškėjai. Nors, atrodo, jokie ankstesni savininkai nesikreipė dėl teisių į nagrinėjamą žemę atkūrimo, Teismas vis dėlto laikosi nuomonės, jog viešasis interesas reikalauja užtikrinti, kad žemė nebūtų perleista asmenims, kurie negali pretenduoti į nuosavybės teisių į šį turtą atkūrimą. Todėl Teismas yra įsitikinęs, kad ginčijama priemonė pritaikyta siekiant teisėto tikslo.

iii) Proporciumas

45. Teismas primena, kad bet koks naudojimosi nuosavybe apribojimas turi būti ne tik teisėtas ir turėti teisėtą tikslą, bet ir atitikti proporcingumo reikalavimą. Turi būti užtikrinta teisinga visuomenės bendrojo intereso poreikių ir atitinkamo asmens pagrindinių teisių apsaugos reikalavimų pusiausvyra, nes toks teisingos pusiausvyros siekis būdingas visai Konvencijai. Reikiama pusiausvyra neužtikrinama, jeigu atitinkamam asmeniui tenka asmeninė ir per didelė našta (žr. *Sporrong and Lönnroth v Sweden*, 1982-09-23, §§ 69–74, Series A no 52; ir *Brumărescu v Romania* [GC], no 28342/95, §78, ECHR 1999-VII).

46. Jau ne kartą byloje, kurios buvo susijusios su per restitucijos procesą padarytų klaidų ištaisymu, Teismas pabrėžė būtinybę užtikrinti, kad klaidų atitaisymas nesukurtų neproporcingos naujos žalos (žr. *Velikovi and Others*, cituota pirmiau, § 178). Todėl teisės aktais turi būti nustatyta galimybė

atsižvelgti į konkrečias kiekvienos bylos aplinkybes, kad sąžiningai turta įgiję asmenys nepatirtų atsakomybės naštos. Bet kokios valstybės valdžios institucijos padarytos klaidos rizika turi tekti valstybei, o klaidos negali būti taisomos suinteresuotų asmenų sąskaita (žr. *Gladysheva v. Russia*, no. 7097/10, § 80, 2011-12-06, ir *Pyrantienė*, cituota pirmiau, § 70).

47. Kai panaikinamos nuosavybės teisės į per klaidą perleistą turta, pagal gero administravimo principą institucijos gali būti įpareigosios ne tik nedelsiant ištaisyti savo klaidą, bet ir sumokėti pakankamą kompensaciją ar kitu būdu tinkamai atlyginti ankstesniam *bona fide* turto savininkui (žr. *Romankevič v. Lithuania*, no. 25747/07, § 37, 2014-12-02, ir šiame sprendime nurodytas bylas).

48. Siekdamas įvertinti pareiškėjui tenkančią naštą, Teismas privalo išnagrinėti individualias kiekvienos bylos aplinkybes, o būtent sąlygas, kuriomis buvo įgyta ginčijama nuosavybė, ir kompensaciją, kurią pareiškėjas gavo už atimtą nuosavybę, taip pat pareiškėjo asmeninę ir socialinę padėtį (žr. *Pyrantienė*, cituota pirmiau, § 51).

49. Šioje byloje pareiškėja teisę į nuosavybės teisių į žemę atkūrimą įgijo iš trečiojo asmens, L. S. G., kurios turtines teises anksčiau pripažino valstybės institucijos. Pareiškėjos ir L. S. G. sutartis dėl minėtų nuosavybės teisių perleidimo buvo pripažinta negaliojančia po to, kai prokuroras pateikė civilinį ieškinį, kurį nacionaliniai teismai patenkino. Nustatyta, kad pagal Nuosavybės teisių atkūrimo įstatymo nuostatas L. S. G. neturėjo teisės į nuosavybės teisių į aptariamą žemės sklypą atkūrimą ir kad dėl to kompetentingos institucijos negalėjo pripažinti jos teisių į minėtą žemės sklypą.

50. Teismas mano, kad įsigijimo metu pareiškėja neturėjo jokio pagrindo abejoti L. S. G. nuosavybės teisių galiojimu, nes jos buvo pripažintos valstybės institucijų. Be to, ji turėjo pagrindą remtis tuo faktu, kad 2000 m. ir 2001 m. administraciniai aktai, kurių pagrindu ji įsigijo tą turta, nebus atgaline data panaikinti jos nenaudai (žr. *Kopecký v. Slovakia* [GC], no. 44912/98, §§ 45-47, ECHR 2004-IX, ir *Pyrantienė*, cituota pirmiau, § 61). Teismas taip pat primena, kad nuosavybės intereso įgijimui nesvarbu, ar pareiškėjas žemę įgijo neatlygintinai ar už pinigus (žr. *Vistiņš and Perepjolkins v. Latvia* [GC], no. 71243/01, § 121, 2012-10-25).

51. Tai, kad L. S. G. neturėjo teisės į nagrinėjamo žemės sklypo nuosavybės teisių atkūrimą, pirmą kartą apylinkės teisme nustatyta tik 2008 m. lapkričio 11 d. – praėjus 8 metams po to, kai pareiškėja su L. S. G. sudarė sutartį (žr. šio sprendimo 7 ir 11 punktus). Be to, iki šiol dar nenustatyta, ar suteikiant L. S. G. nuosavybės teises iš tikrųjų buvo padaryta kokia nors nusikalstama veika (žr. šio sprendimo 15 punktą). Teismas mano, kad šios aplinkybės svarbios vertinant, ar pareiškėja gali būti laikoma *bona fide* turto savininke. Kartu Teismas pripažįsta, kad pareiškėjos sąžiningumu galima suabejoti, atsižvelgiant į tai, jog jos sutartyje su L. S. G. nebuvo numatyta jokio užmokesčio už žemę, nors vėliau jos abi teigė, kad tam tikra

suma buvo sumokėta. Vis dėlto bylą nagrinėję nacionaliniai teismai nemanė, kad pareiškėja elgėsi nesąžiningai, o Teismas nemato priežasčių abejoti jų nuomone (žr. *mutatis mutandis*, *Vistiņš and Perepjolkins*, cituota pirmiau, § 120).

Todėl Teismas pripažįsta, kad pareiškėja buvo sąžininga savininkė, kaip nustatė nacionaliniai teismai, ir kad jos turtinis interesas naudotis žeme buvo pakankamai įrodytas (žr. *Pyrantienė*, cituota pirmiau, § 60, ir *Albergas and Arlauskas*, cituota pirmiau, §§ 68–69). Taigi Teismas konstatuoja, kad pareiškėja turėjo „teisėtą lūkestį“, jog ir toliau galės naudotis šiuo turtu.

52. Po to, kai pareiškėjos nuosavybės teisės į žemės sklypą buvo panaikintos, ji negavo už tai jokios kompensacijos. Nacionaliniai teismai nusprendė, kad pareiškėja įgijo teisę į nuosavybės teisių atkūrimą iš L. S. G. neatlygintinai, kadangi jų sutartyje neužsiminta apie jokią mokėjimą. Teismas primena, kad paprastai būtent nacionaliniai teismai turi įvertinti jiems pateiktus įrodymus ir nustatyti svarbias faktines aplinkybes (žr. *Paplauskienė*, cituota pirmiau, § 61). Todėl Teismas nekelia klausimo dėl nacionalinių teismų išvados, kad pareiškėja žemę įsigijo neatlygintinai. Tačiau, kaip jau nurodyta pirmiau, tai neturėjo įtakos pareiškėjos teisėtiems lūkesčiams, kad ji galės savo turtu naudotis. Taip pat negalima teigti, kad ji neturėjo jokių išlaidų, susijusių su turto išlaikymu. Šiuo atžvilgiu Teismas pažymi, kad pareiškėja žemės sklypą valdė nuo 2001 m. spalio mėn. (kai jis buvo jos vardu užregistruotas Nekilnojamojo turto registre) iki 2008 m. lapkričio mėn., ir kad ji teigė, jog per šį laikotarpį ji dėjo dideles pastangas, siekdama padaryti žemę tinkama žemės ūkio veiklai (tačiau nepateikta jokių tokias išlaidas įrodančių dokumentų – žr. šio sprendimo 62 punktą).

53. Šiuo klausimu Teismas primena, kad nuosavybės paėmimas nesumokant su jos verte pagrįstai susietos sumos paprastai laikomas neproporcingu apribojimu ir kad jokios kompensacijos nemokėjimas gali būti laikomas pagrįstu pagal Pirmojo protokolo 1 straipsnį tik ypatingomis aplinkybėmis (žr. *Jahn and Others v. Germany* [GC], nos. 46720/99, 72203/01 ir 72552/01, § 94, ECHR 2005-VI, ir sprendime nurodytas bylas). Remiantis Teismo praktika, siekiant, kad būtų užtikrinta teisinga visuomenės bendrojo intereso poreikių ir atitinkamo asmens pagrindinių teisių apsaugos reikalavimų pusiausvyra, kompensacija turi būti pagrįstai susieta su turto „rinkos“ verte, nustatyta turto paėmimo metu, atsižvelgiant į visas svarbias kiekvienos bylos aplinkybes (žr. šio sprendimo 48 punktą; *Pincová and Pinc*, cituota pirmiau, § 53; ir *Vistiņš and Perepjolkins*, cituota pirmiau, § 111).

54. Vyriausybė tvirtino, kad žemė L. S. G. neteisėtai paskirta tuomet, kai buvo įgyvendinama žemės reforma, kuri buvo susijusi su sudėtingu ankstesnių savininkų nuosavybės teisių atkūrimo procesu Lietuvoje, taip pat tam tikrų asmenų, siekiančių pasipelnyti iš netinkamo žemės panaudojimo, galimai nusikalstamais veiksmais. Teismo nuomone, nors valstybės, spręsdamos šiuos klausimus, išties susiduria su sudėtingais teisiniais ir faktiniais aspektais, šioje byloje nenustatyta, kad galimybė netrukdomai

naudotis pareiškėjos nuosavybe būtų suvaržyta dėl padarytų nusikalstamų veikų, taigi nuosavybės paėmimas nepriklausė nuo to, kaip pasibaigs baudžiamoji byla, kuri iki šiol dar nebaigta nagrinėti (žr. šio sprendimo 38 punktą). Be to, Vyriausybė nenurodė, kad esama kokių nors pateisinamų ypatingų aplinkybių (žr. *mutatis mutandis*, *Nekvedavičius v. Lithuania*, no. 1471/05, § 88, 2013-12-10, ir *Albergas and Arlauskas*, cituota pirmiau, § 62).

Dėl to Teismas atmeta Vyriausybės prieštaravimą, kad pareiškėja turėjo pateikti civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje (žr. šio sprendimo 26–28 punktus).

55. Pirmiau pateiktų argumentų pakanka, kad Teismas galėtų daryti išvadą, jog dėl sąlygų, kuriomis iš pareiškėjos buvo atimta nuosavybės teisė į žemę, jai teko asmeninė ir per didelė našta ir kad valdžios institucijos neužtikrino teisingos visuomenės intereso poreikių ir pareiškėjos teisės netrukdomai naudotis savo nuosavybe pusiausvyros. Todėl buvo pažeistas Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsnis.

II. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS

56. Konvencijos 41 straipsnyje nustatyta:

„Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai prirėikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.“

A. Žala

57. Turtinės žalos klausimu pareiškėja reikalavo priteisti 1 400 LTL (405 EUR), kuriuos ji teigia sumokėjusi L. S. G. už teisę į nuosavybės teisių į žemę atkūrimą, taip pat 20 000 LTL (5 790 EUR), investuotų į žemės pagerinimą.

58. Pareiškėja taip pat reikalavo 5 000 LTL (1 448 EUR) neturtinei žalai už pažeidimo sukeltas kančias ir emocinį sukrėtimą atlyginti.

59. Vyriausybė nurodė, kad nacionaliniai teismai atmetė pareiškėjos argumentą, kad ji L. S. G. sumokėjo pinigų sumą. Vyriausybė taip pat teigė, kad pareiškėja nepateikė jokių įrodymų dėl pinigų, kuriuos ji teigia investavusi į žemės pagerinimą. Galiausiai Vyriausybė nurodė, kad pareiškėjos reikalaujamas neturtinės žalos atlyginimas buvo pernelyg didelis ir nepagrįstas.

60. Teismas pažymi, kad dėl nustatyto pažeidimo iš pareiškėjos buvo atimta jos nuosavybė. Spręsdamas dėl kompensacijos Teismas, be kitų dalykų, atsižvelgia į turtinę žalą, t. y. faktiškai dėl tariamo pažeidimo tiesiogiai patirtus nuostolius, ir neturtinę žalą, t. y. atitaisymą už dėl pažeidimo patirtą nerimą, nepatogumus ir netikrumą, taip pat kitą pažeidimo

sukeltą neturtinę žalą (be kitų šaltinių, žr. *Ernestina Zullo v. Italy*, no. 64897/01, § 25, 2004 11 10).

61. Be to, kai tiksliai negali būti apskaičiuota viena ar daugiau žalos sudedamųjų dalių arba sunku atskirti turtinę ir neturtinę žalą, Teismas gali atlikti bendro pobūdžio vertinimą (žr. *Comingersoll S.A. v. Portugal* [GC], no. 35382/97, § 29, ECHR 2000-IV).

62. Teismas pažymi, kad pareiškėja nepateikė jokių dokumentų, kuriais būtų patvirtintos jos nurodytos žemės sklypo pagerinimo išlaidos. Vis dėlto Teismas mano, kad pareiškėja turėjo tam tikrų piniginių nuostolių dėl to, jog valstybė jai neskyrė tinkamos kompensacijos už turto atėmimą. Be to, Teismas konstatuoja, kad pareiškėja dėl nustatyto pažeidimo tikriausiai patyrė netikrumą ir nusivylimą.

63. Vertindamas teisingumo pagrindais, kaip nurodyta Konvencijos 41 straipsnyje, Teismas pareiškėjai už turtinius bei neturtinius nuostolius priteisia vieną 2 500 EUR sumą.

B. Išlaidos ir sąnaudos

64. Pareiškėja taip pat reikalavo 160 LTL (46 EUR) už savo išlaidas nacionaliniuose teismuose bei 1 239 LTL (359 EUR) už išlaidas Teisme.

65. Vyriausybė ginčijo šį reikalavimą kaip nepagrįstą.

66. Atsižvelgiant į Teismo praktiką, išlaidos ir sąnaudos pareiškėjai priteisiamos tik tuo atveju, jei nustatoma, kad jos iš tikrųjų buvo patirtos, būtinos ir pagrįsto dydžio. Nagrinėjamu atveju, atsižvelgdamas į turimus dokumentus ir pirmiau nurodytus kriterijus, Teismas mano, kad pagrįsta priteisti 405 EUR visoms nurodytoms išlaidoms padengti.

C. Palūkanos

67. Teismas mano, kad nevykdant įsipareigojimų palūkanos turi būti skaičiuojamos pagal ribinę Europos Centrinio Banko skolinimo normą, pridodant tris procentus.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS VIENBALSIAI

1. Vyriausybės prieštaravimą, kad pareiškėja nepateikė civilinio ieškinio baudžiamojoje byloje *prijungia prie bylos nagrinėjimo iš esmės ir jį atmeta*;
2. *Nusprendžia*, kad buvo pažeistas Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsnis.

3. *Nusprendžia:*

a) atsakovė valstybė per tris mėnesius nuo tos dienos, kai sprendimas taps galutinis pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį, turi pareiškėjai sumokėti toliau nurodytas sumas:

i) 2 500 EUR (du tūkstančius penkis šimtus eurų) ir bet kokius taikytinus mokesčius turtinei ir neturtinei žalai atlyginti;

ii) 405 EUR (keturis šimtus penkis eurus) ir bet kokius pareiškėjai taikytinus mokesčius išlaidoms ir sąnaudoms atlyginti;

b) nuo minėto trijų mėnesių termino pabaigos iki sprendimo įvykdymo dienos per įpareigojimų nevykdymo laiką nuo minėtų sumų turės būti mokamos paprastosios palūkanos pagal ribinę Europos Centrinio Banko skolinimo normą, pridedant tris procentus.

4. *Atmeta* likusią pareiškėjos reikalavimo dėl teisingo atlyginimo dalį.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2015 m. gruodžio 1 d., vadovaujantis Teismo reglamento 77 taisyklės 2 ir 3 dalimis.

Françoise Elens-Passos
Kanclerė

András Sajó
Pirmininkas